

MEDLEMSBLAD FOR
VINDEREN HISTORIELAG

BYDEL 23

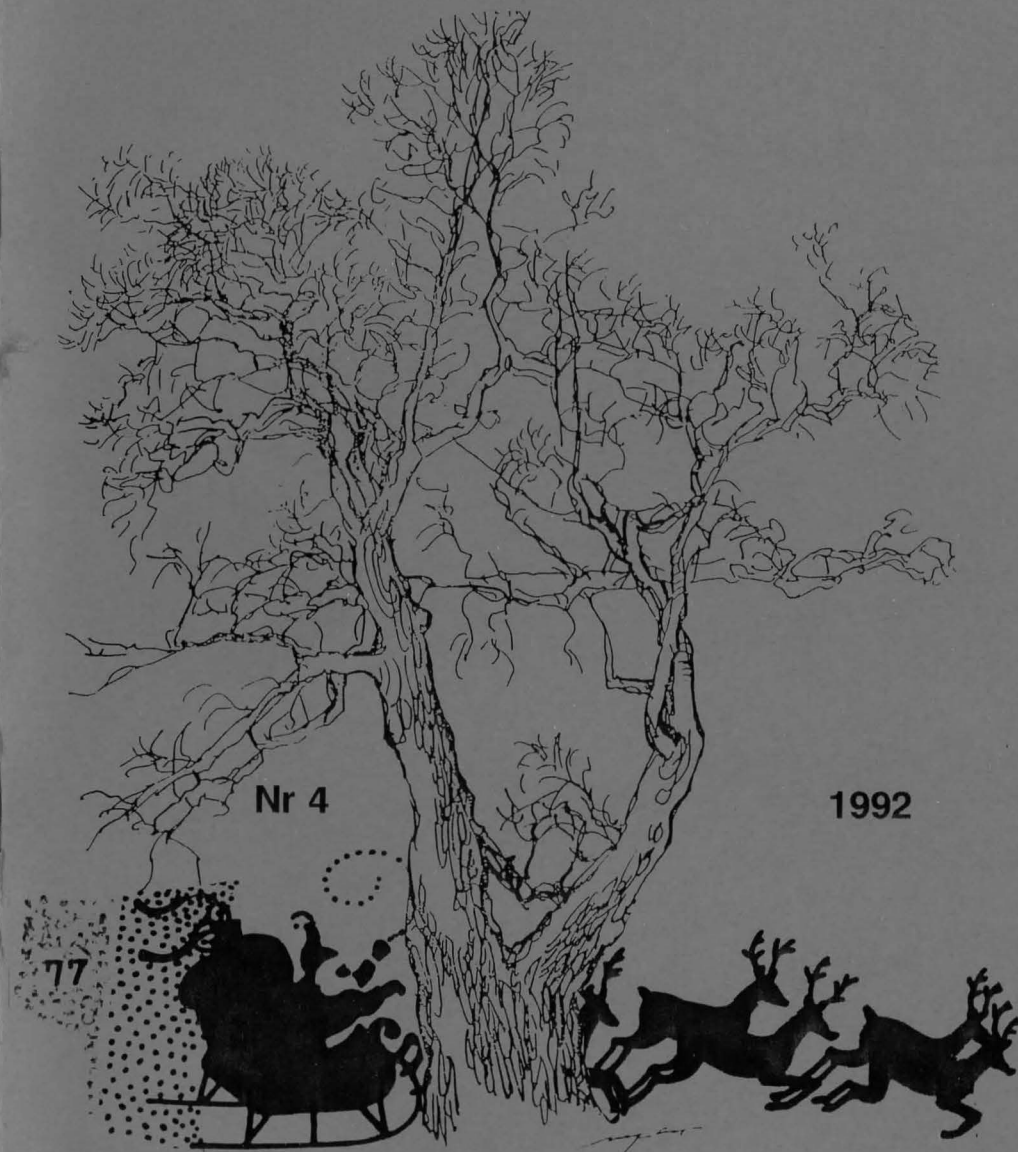
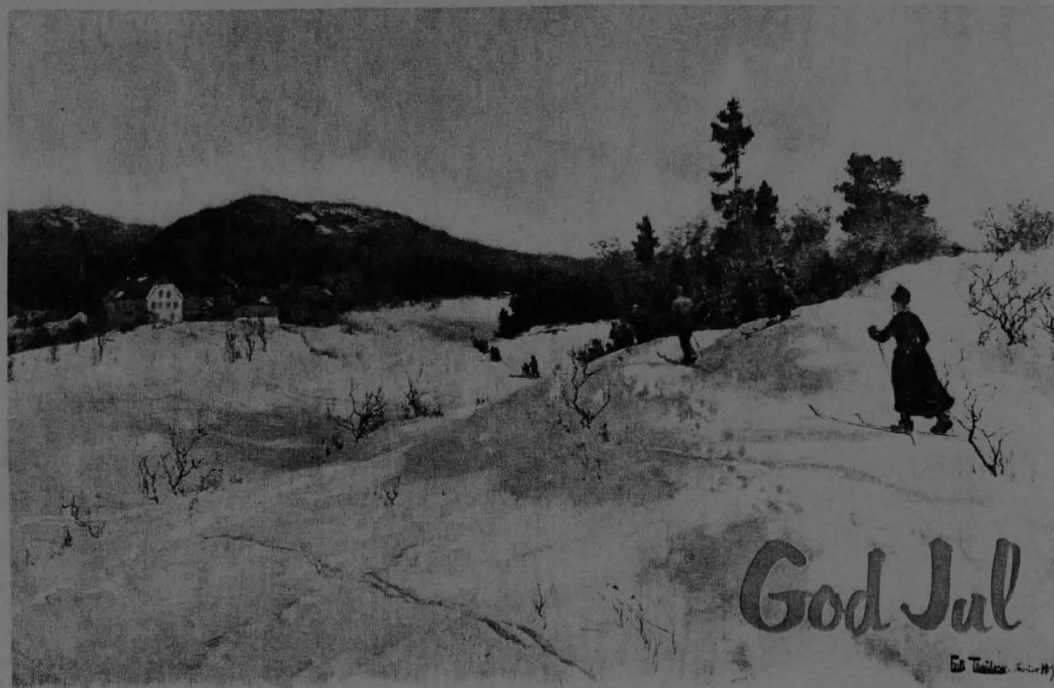
Vennligst meld adresseforandring

VINDEREN HISTORIELAG

Postboks 90, Vinderen
0319 OSLO

Årskontingent kr 100.-
Postgirokonto 0825 0409339
Telefon 02 14 39 21 - Per Henrik Bache
Redaktør Finn Holden

Bilde: maleri av **Fritz Thaulow 1891**
Ris gård sett fra Ivar Aasens vei 22.

JULEMØTE

Vårt fjerde møte avholdes ONSDAG 9. DESEMBER kl 1900 på Diakonhjemmets Høgskolesenter, Diakonveien 14. Inngangen til nybygget er direkte fra parkeringsplassen.

Vi har fått høgskolelektor **Dag Rakli** til å fortelle "**Fra Steinerud gård til Diakonhjemmet i årene 1890 - 1992**". Hundreårsjubileet ble feiret for to år siden.

I pausen spanderer historielaget gløgg og pepperkaker i senterets nyinnvidde atrium med god plass til en hyggelig førjulsprat.

Deretter har vi vært så heldig å få statsstipendiat **Ørnulf Hodne** fra Avdelingen for Folkloristikk på Blindern til å fortelle om "**Norsk jul og juletradisjoner gjennom tidene**".

Til slutt "Medlemmenes 5 minutter" hvor interimstyret svarer på spørsmål.

Ta med venner og kjente som du tror vil bli medlem.

Møtet avsluttes ca. kl 2200 med ønske om en riktig GOD JUL.

VEL MØTT!

SPREDTE GLIMT OM JULEFEIRING

Måten vi feirer jul på, med juletre og julelys, har sin opprinnelse i Tyskland på 1700-tallet. Goethe beskrev det lyssmykkede grantreet i "Die Leiden des jungen Werthers" i 1774. Skikken med pyntet juletre kom til Norge i 1820-årene via Danmark. "Betegnende for Forholdene i Kristiania omkring 1820 er at de uden videre sendte Gaardsgutten ut paa Ladegaardsøen (dvs. Bygdøy), hvor han valgte sig et passende Træ. I Begyndelsen var det naturligvis kun de mere velstaaende, der anskaffede sig Juletrær." (Avisen Fremskridt 20. desember 1890). Men skikken med juletre spredte seg langsomt. I 1840-årene skrev Jørgen Moe med forundring om en pyntet julegran i hjemmet til Jacob Aall, men 20 år senere var juletreet blitt mer vanlig.

Peter Christen Asbjørnsen slo i 1868 et slag for juletreet. Det ble holdt et stort barneselskap i maleren Adolf Tidemands atelier, en låve på Hegdehaugen. Over halvparten av barna var fra små kår i strøkene rundt Hegdehaugen, Bolteløkka og Briskeby. Asbjørnsen lånte utstyr på Christiania teater og skuespillere opptrådte. Høydepunktet i festen var en stor julegran pyntet med glitrende vattsne, strålende stjerner, kulørte kuler av glass og metall og mange lys. Fra byen spredte juletrefestene seg til landsbygda.

Også skikken med å gi julegaver kommer fra Tyskland. Embetsmenn og forretningsfolk som hadde kontakt med kontinentet, brakte skikken hit til landet. De øvre sosiale lag i byene tok etter, og prester og lærere brakte ideen videre til landsbygda.

Julegaver ble vanlig i arbeiderfamilier først i begynnelsen av dette århundret, ikke fordi de ikke kjente til skikken, men fordi de ikke hadde råd til gaver. Einar Gerhardsen forteller om sin barndoms jul: "Middagen ved sekstiden om kvelden var høydepunktet. Da fikk vi risengrynsgrøt med sukker og kanel. Om barna fikk noe annet enn grøten til middag, husker jeg ikke, men etterpå fikk vi kaker og nøtter og en hel appelsin."

Oscar Braaten skrev i Aftenposten julaften 1921: "Jeg tror ikke at "min barndoms jul" har etterlatt noen minder hos mig udenom dem, som vel er felles for os alle, naar vi tænker paa den søde juletid i barneaarene: lys, juletræ, god mat, fest, julebukker. - Skulde jeg nævne noget, som kanske var særegent for barna i min kreds, saa var det vel det, at julen af os blev imødeset med heftig glæde og forventning, ikke saa meget for julefestenes skyld som for den store og ufattelige lykke at naar julen kom, da fik vi lov til at have far og mor hjemme hos os fra morgen til kveld. Ikke på mange, mange dage skulde fabrikkpiberne faa lov til at sende det stygge ulet sit efter dem tidlig om morgene mens vi laa og sov!...Vi havde nogen ved siden af os, naar vi vaagnede om morgenen, vi havde nogen at henge i skjørtene paa og grine paa! Vi rak ikke at tænke paa mere. Disse dagene var ikke bare **glad** jul. De var **hellig** jul!"

På storgårdene ble julen feiret mer overdådig. Gabriel Scott skriver om julefeiringen i "Tante Pose" (1904): "Det luktet jul alle steder i huset... I den store spisestuen var det full sjau fra morgen til kveld. Bordet bugnet av allslags juletrepynt, det stod vaser med

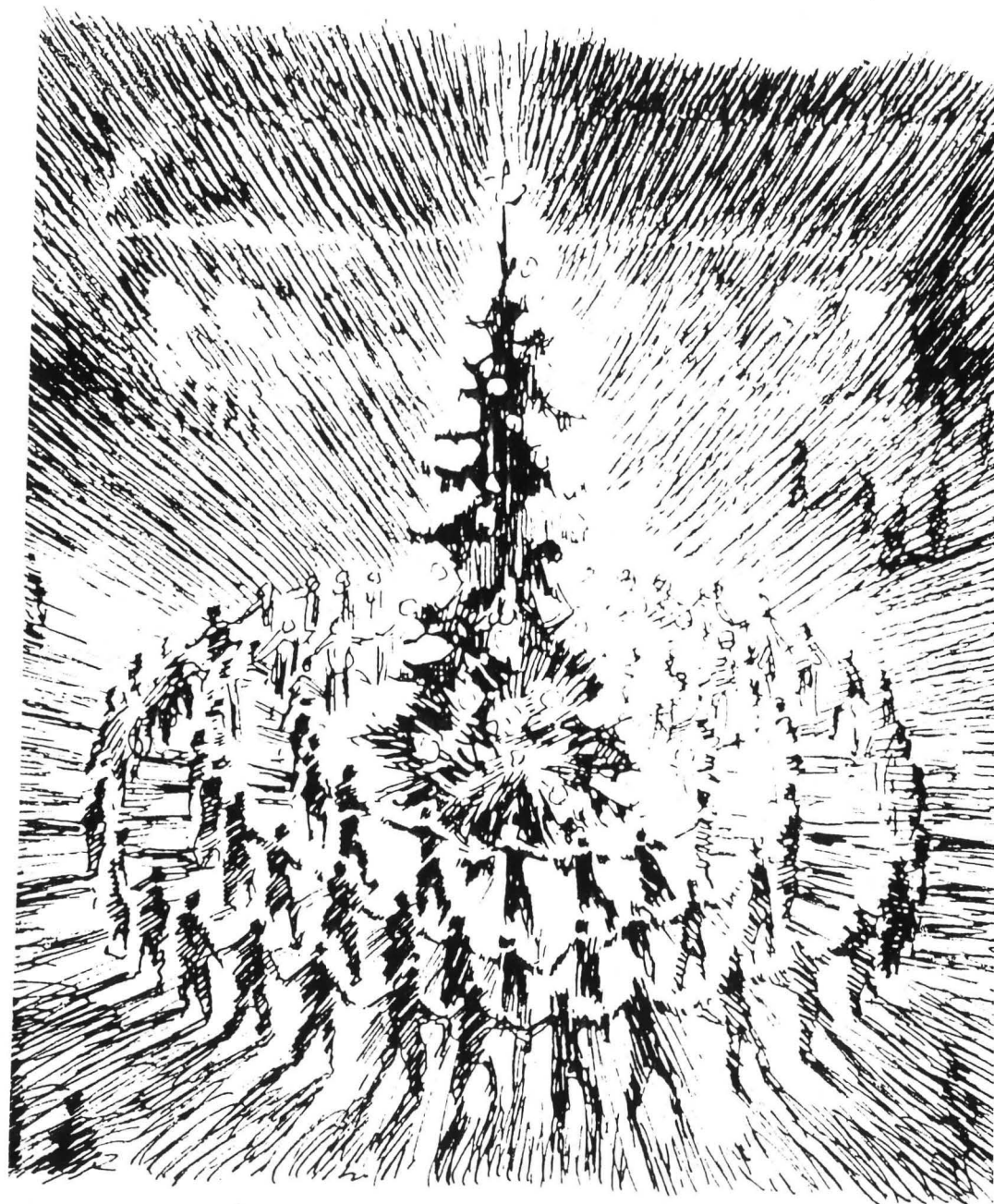
Jul i Bygden
Pris kr. 2. 1926

nøtter og epler, det var tiner med bakkels, og rundt om satt stor og liten med bøide hoder og strevde og arbeidet mens det lyste av de glade ansiktene deres. Små blanke sakser lynte i gullpapir, lange blinkende stoppenåler for til værs og trakk en stump broket ullgarn etter seg, og flate bordkniver hveste og skar. Det blev flettet små, hjerteformede kurver til konfekt, klippet lange, gyngende Jakobsstiger og dype, elastiske nettposer, som strakte sig helt ned til gulvet når det ble lagt en fiken i dem. Vesle-Thor hadde umåtelig travelt med en stor klisterpotte, og Sigrid satt i en liten krok for sig selv og strevde med å smøre forgylling på noen valnøtter.

Ute i kjøkkenet blev allslags gaver og julemat pakket sammen og stuert i kurver, julaftens formiddag skulde de bringes rundt til de fattige i nabolaget. Det var poser med mel og kaffe, det var gryn til julegrøten og tykke, tunge blodpølser, som med sitt sorte skinn lignet kjempemessige igler...

Ruth og Marianne var rundt i stabbur og kjeller og hentet og bar; de kom med flekk og lefse, med sylte og saltmat, det var jo så mange som trengte, og stabburet var så stort og så fullt; de merket det såmenn ikke hverken på hyllene eller i saltebaljene."

Disse store juleforberedelsene var viktige. Julehøytiden kom etter at årets strev var over. Avlingen var i hus, og mørketid og kulde satte grenser for utarbeidet. Mat og drikke skulle være rikelig, og gjestevennskapet ble holdt høyt i ære i julen. Fra annen juledag til trettende eller tjuende dag jul var det faste skikker for grannesamvær.

Appellplassen på Grini julaften 1944.
Fra Gunnar Bratlies "Skisser i smug".

Overtro spilte også en stor rolle rundt jul. Alle de viktigste juleforberedelsen, inklusive baksten, måtte være ferdig før "solsnudagen", vinterjevndøgn 21. desember. Folk trodde at sola stod stille fra solsnu til juledag, solhjulet beveget seg ikke, og alt som hadde hjul, måtte holde seg i ro. Julefreden begynte på solsnudagen og varte i tre uker.

Nissen vi synger om i "På låven sitter nissen", har mange navn: gardvorden, tunvorden, tomtekallen. Bakgrunnen er sannsynligvis rudkallen, han som først ryddet gården og bodde på den. Oppgaven hans var senere å holde orden på gården, særlig i fjøs og uthus. Derfor var det viktig å sette ut julegrøten til nissen på låven, ellers kunne han straffe husfolket.

Finn Holden

Kilde: Bjarne Hodne og Anna-Marie Wiersholm: Glædelig Jul! Glimt fra julefeiringens historie, U-forlaget 1982.
Gabriel Scott: Tante Pose, Aschehoug 1985.
Olav Bø: Vår norske jul, Oslo 1970.

Julebildene i heftet er hentet fra Hodne-Wiersholm.

HOLMENKOLLEN SKYDSSTATION

Fra 1898 gikk Holmenkollbanen bare til Besserud stasjon (kalt Holmenkollen station). Som vi husker, skulle banen bringe turister og friluftsfolk opp i naturen og til etablissementene på Voksenkollen og Frognerseteren (nr. 1/92). Mange mennesker ønsket skyss videre fra Besserud til etablissementene: Sanatoriet (1891, senere Midtstuen), Holmenkollen Sanatorium (1894), Voksenkollen Sanatorium (1900), Anne Kures hotell (1899), Sportsstua (1891), Peisestuen (1889), Holmenkollen Turisthotel (1896). Holmenkollveien til Frognerseteren ble anlagt i 1890-årene, men jeg har hørt at Dr. Holms vei ble anlagt med en slakere stigning og for at sledeføret skulle holde seg lenger.

Allerede året etter åpningen av banen stod A/S Holmenkollen skydsstation ferdig på gnr. 33, bnr. 51, Holmenkollveien 102, etter svingen ovenfor broen etter Besserud stasjon, et hvitt hus som står ennå. Brandtakstprotokollen for Aker for 1899 oppgir en takst på kr 34.500 for en stallbygning til 12 hester og et vognskur, arkitekt Welhaven. I 1905 var taksten gått ned til kr 21.000 selv om begge bygningene hadde fått inninstallert elektrisk lys. Protokollen for 1905 oppgir at skysstasjonen stod på Sigurd Feirings eiendom. På det beste kunne skysstasjonen drives med 20-30 hester, og hester stod i pensjon på husmannsplassen Jarbakken i Ankerveien ikke langt fra Voksen skole.

Skydsstationen står ikke i skattemanntallet for 1900, men i 1905 hadde stasjonen en formue på kr 7000, en inntekt på 1500 og

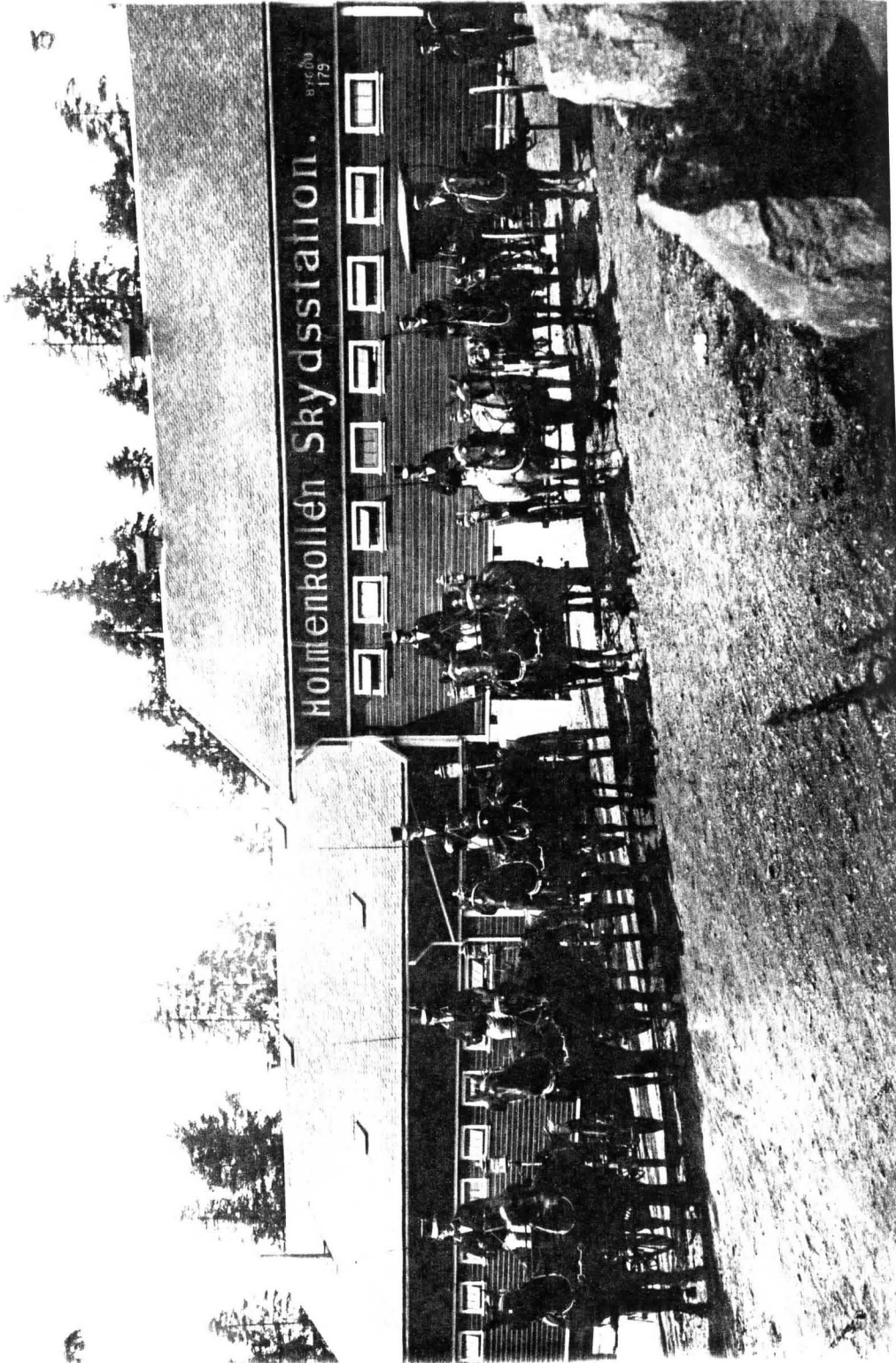
betalte kr 120.69 i skatt. Bestyreren het Anton Olsen og hadde tjent 1200 kr. Stasjonen hadde ellers åtte kusker, to "automobilkjørere"(!), to "piger" og en stasjonsgutt.

I 1910 gikk det dårligere for A/S Holmenkollen skydsstation med en formue på 5000 kr, inntekt på 500 og en skatt på kr 124.54. Bestyreren het Olaf Gillesen, og stasjonen hadde en stallkar og fire kusker.

Se på bildet av Holmenkollen Skydsstation rundt århundreskiftet. Åtte vogner, hver forspent med to hester og med uniformskledd kusk. Herman Bjerke heter kusken lengst til venstre. Han var skysskar på skydsstationen 1898-1902. Han var sønn på Bjerke, husmannsplass under Voksen gård. Plassen står fremdeles. I dag heter den Bjerkebakken 11, ved Ekraeveien stasjon på Østeråsbanen. Herman Bjerke var født i 1880, begynte som skysskar og bodde kanskje (?) på skydsstationen. Kjøreturene kunne gå fra Besserud til Frognerseteren og tilbake, men det kunne også være turer til og fra sentrum. Herman Bjerke hadde flere ganger kjørt medlemmer av det svensk-norske kongehuset, både konger og dronninger. Han fortalte også om prinser som hadde snørekjørt på ski etter sleden om vinteren. Telefonnummeret var Bygdø 179, se t.h. på bildet.

Finn Holden

Bildet eies av Gunvor Blankvandsbråten , født Bjerke.

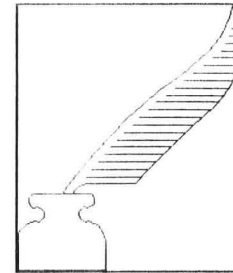

Udsigt fra Vinderen ved Holmenkollbanen

Vinderen 20/12
CHRISTIANIA

*Er gladelig jst ønskes eder alle.
De lyar keligste hilsener!
Lilly og Karl.*

SEKRETERENS HJØRNE

Igjen kan jeg fortelle at vårt historielag fortsetter å vokse. Siden 1. september har vi fått 34 nye medlemmer. Pr 15. november har vi 267 medlemmer hvorav 2 nye livstidsmedlemmer. Mange er ektepar med ett medlemskap felles. I virkeligheten er vi derfor enda flere.

Fra Vinderens Bydelsforvaltning har vi fått beskjed om en bevilgning om økonomisk støtte på kroner ti tusen som vi takker hjerteligst for.

Det går fremdeles litt tregt med å få i gang de forskjellige gruppene i historielaget vi har nevnt tidligere. Det er ikke for sent ennå å melde seg til litt innsats og hygge.

Minner om spørsmålet fra forrige gang. Finnes det et medlem eller to som vil være med i gruppen som intervjuer eldre eller i foto/ bilde-gruppen for historielaget?

Laget vårt har nylig vært omtalt i SNØ & SKI 's oktobernummer som ble sendt ut i 49000 eksemplarer. Lørdag 14. november arrangerte vi i samarbeide med Skiforeningen en Seniortur med buss i Holmenkollåsen. Turen ble fulltegnet på 3 dager med 45 deltakere. Vårt medlem Truls E. Astrup var guide. Han gjorde den 4 timers turen til en minnerik opplevelse for deltakerne. Alle var kjempefornøyd.

Kjøreplanen kan du lese annet sted i bladet. Neste tur i desember går langs Akerselven med et annet historielag i Aker og blir avertert i SNØ & SKI.

Laget har fått laget flere gamle bilder i 50x70 som vi ønsker å vise fram for publikum i senterne i vår bydel. Hva synes du ?

Laget har avholdt 5 styremøter siden stiftelsen hvor vi har hatt fine diskusjoner om fremtiden. Men husk at vi alle er avhengige av ideer og initiativ fra flere medlemmer. Benytt derfor anledningen til direkte spørsmål under medlemmenes 5 minutter på julemøtet på Diakonhjemmet.

Spør din nabo om han kjenner til historielaget eller kanskje du vil gi et årsmedlemskap i julepresang.

Per Henrik Bache

MINNER FRA SLEMDAL SKOLE

Det begynte med Nanna Scheels privatskole i 1899, året etter at banen til Holmenkollen (nå Besserud) ble åpnet.

Nanna Scheel startet skole i første etasje i sin egen villa i Frognerseterveien, der Slemdal skole fremdeles er. Selv bodde hun i annen etasje. Hun satset på utbyggingen og gjorde klokt i det. Elevtallet var vel knapt 10 det første året, men steg raskt med nye barnekull. Idag er Slemdal byens største barneskole. Det skulle hun ha visst!

Fotografiet viser alle lærerinner og elever i 1903 eller 1904. Det må være tatt før sommeren, for da ble alle små gutter snauklippet. Lærerstaben er imponerende: 4 lærerinner med 29 elever! Man aner en skikkelig drilling i salmevers og katekismus, multiplikasjonstabell, rettskriving og skjønnskrift.

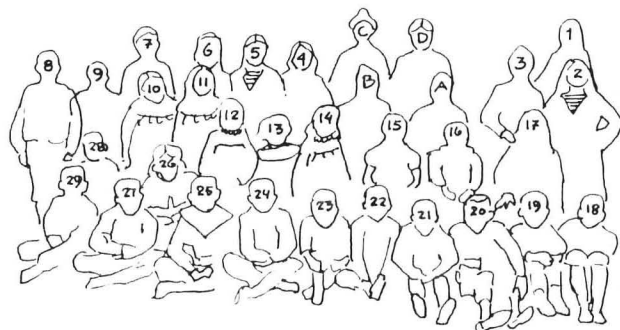
Lærerinnene var veritable frøkner og av "god" familie. Det var ellers ikke mange yrker som var "passende" for dem. De fleste sluttet i jobben når de giftet seg.

Blant elevene var det flere søsken. Familien Smith stilte med tre: Eva, Mossen og Gabriel. Familien holdt til i Grimelundsveien, hvor yngste sønn av Mossen nå bor i det gamle huset.

Tarangens hadde også 3 barn på denne skolen i de første årene: Inga, Lalla og Eivind. Inga døde som barn av tuberkulose. Vennindene fikk komme og si adjø til henne på dødsleiet. Det gjorde et sterkt inntrykk, - også på meg da min mor fortalte

LÆRERINNENE OG DE FØRSTE KULL PÅ NANNA SCHEELS SKOLE PÅ SLEMDAL. 1903 ELEVER 1904.

1 INGA TARANGER	10 ELSE KONOW	20 ?
2 EVA SMITH	11 AGNES KONOW	21 LEIF JANSEN
3 MINNI MORGENSTIERNE	12 NINI TARANGER	22 PETERSEN (PRAN)
4 MINNI GEELHEYDEN	13 JEANETTE SCHULTZ	23 EIVIND TARANGER
5 MOSSEN SMITH	14 LALLA TARANGER	24 KNUT GEELMEYDEN
6 LILLEMOR THRANE	15 ASTA JANSEN	25 CATO BLOM
7 GEORG SCHEEL	16 LIV AGERUP	26 KIRSTEN FLAGSTAD
8 GABRIEL SMITH	17 LULLE HANSTEEN	27 ROLF JANSEN
9 SVERRE HAGERUP BULL	18 ALF BORGEN	28 HARALD BØDTKER
	19 KARE KNUTSEN	29 PETTER SIMONSEN

om det da jeg var liten.

Og så var det søstrene Konow, Else og Agnes. De levde sine barneår hos besteforeldrene Heyerdahl, tomt nr. 17 "mellom Ris og Slemdal".

På bildet: se haugen av stråhatter og losluer på dørtrammen, lagt til side for anledningen. De fleste er alvorlige, det var skikken foran kamera dengang. Søstre hadde like kjoler. Og se den lille herren, Sverre Hagerup Bull i mørk dress, med tversoversløyfe, stiv snipp og klokkekjede! Faren var høiesterettsassessor og de bodde i nr. 21 av Holmenkollbanens villatomter. (Huset er skjult bak nr. 20 på bildet til artikkelen "Mellom Ris og Slemdal". Det er revet.)

I annen rekke sitter en søt, liten pike med stor, hvit krave. Det er Kirsten Flagstad. Holdt familien til i Ivar Aasens vei?

Etterkommere og slektninger av disse barna og lærerinnene bor fremdeles i strøket. Vi er usikre på om navn på de minste guttene på bildet er plassert riktig.

Historielaget vil være takknemlig for flere minner fra skolen på Slemdal og for beriktigelser og tilføyelser til denne personalhistorien. I neste nummer av medlemsbladet kommer minner fra årene 1915-1920.

Sigrid Solberg, datter av nr. 6

*Velkommen til Skiforeningens Seniortur
lørdag 14. november 1992*

Omvisning i Holmenkollåsen under vignetten -

*Fra Norges "farligste" veikryss -
til verdig avskjed med Kong Olav V*

*Guide
Truls E. Astrup*

Kjøreplan

- * Norges "farligste" veikryss
- * Thomas Heftye og Peder Anker
- * Besserud (Holmenkollen) stasjon og stasjonsmester Selmer-Johansen
- * Skysstasjonen og fotografen
- * Observatoriet og Holmenkollen restaurant
- * Keiser - Konge - Borgermester - og Holmenkollen Tursithotell
- * Kapellet med branntomten og danskerøysa
- * Keiser Wilhelms vei og Victoria
- * Monogrammer i fjellet
- * Eivind Astrup og moderne sleder
- * LUNCH PÅ SKISTUA
- * 17. mai og Korken
- * Soria Moria og Høysekken
- * En staselig Veidirektør
- * Anne Kure - landets første fysioterapeut
- * Kong Olav V.

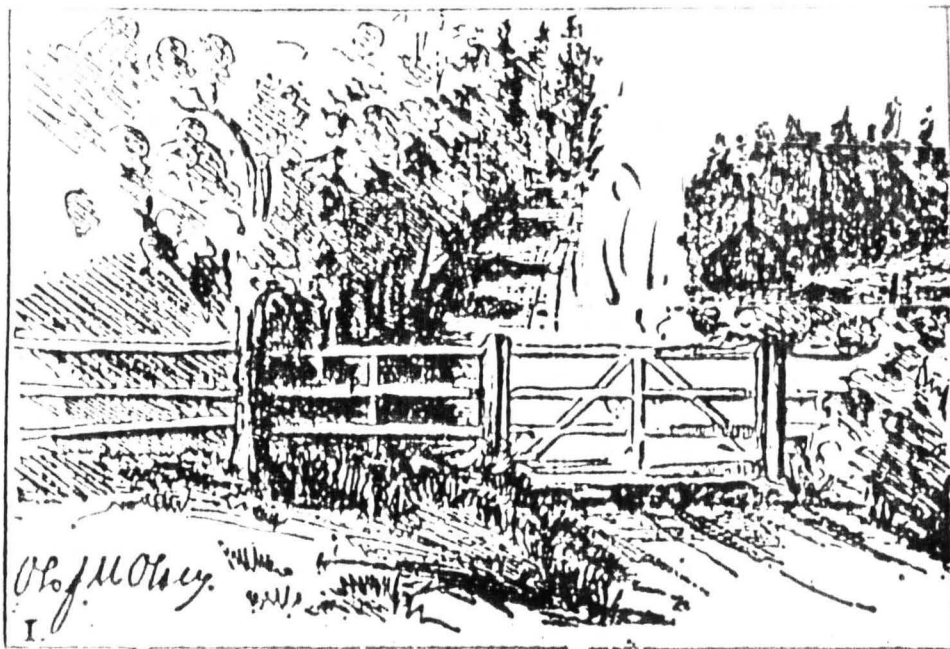
MEDLEMSMØTE PÅ OSLO BYMUSEUM

Rundt 50 mennesker hadde møtt fram på medlemsmøtet i Oslo Bymuseum mandag 21. september da formannen i Vinderen historielag, Øyvind Gaukstad, ønsket velkommen.

Direktør Trond Gjerdi i Bymuseet gav en kort oversikt over museets samlinger. Den opprinnelige kjerne i samlingen består av kunstverk fra byen, topografiske bilder som viser byens gamle ansikt. Tusener av fotografier er viktig for dokumentasjon av byens utvikling. De siste årene er Oslo Bymuseum blitt vinklet mer i retning av generell kulturhistorie med samlinger fra boligen, gateliv osv.

Konservator Harald Moberg fortalte om bydelens utvikling. Han begynte med en spissformulering: Aker hadde klart seg godt uten Oslo, mens Oslo ikke hadde klart seg uten Aker. Ellers nevnte han at det ikke er lett å finne stoff spesielt om Vestre Aker. Det spesielle for Aker i landbrukshistorien er avhengig av forholdet til byen. Christianiaborgere kjøpte gårder i Aker som ren kapitalplassering, mens de gamle bondeslektene fortsatt drev gården. Brukerfamilien kunne sitte på gården i generasjoner, og kunne ofte kjøpe ut eieren. Noen borgere drev imidlertid aktiv landbruksforsøk og satset stor kapital. Disse kunne for eksempel begynne med jernplog alt på 1700-tallet, lenge før bønder andre steder i landet.

Rundt 1800 skjedde det en endring i landbruket i Aker pga. nærheten til Christiania med overgang til salg i byen. Akerbøndene var tidlig ute med hjulkjerrer,

Begge motivene er fra Grimelund gård.

i stedet for sleder, til frakt av ømfintlige varer som smør, melk og poteter. Det var lite salg av frukt og grønnsaker.

I Aker var gjennomsnittsgården på 200-250 mål innmark. Gårdene i Vestre Aker var imidlertid stort sett større enn i Østre Aker (se oversikt fra matrikkelen fra 1869). I Vestre Aker solgte bøndene tidligere ut jord, de parsellerte ut og hadde selv kontrollen over utbyggingen. I Østre Aker drev bøndene jordbruket lenger inntil kommunen eksproprierste alt og bygde ut. Som eksempel nevnte Moberg Vålerenga gård som leverte melk til 1960-årene.

Til matrikkelen av 1869: gjennomsnittlig hadde en gård en hest pr. 7-9 kuer. Var antallet kuer langt høyere, tyder det på melkeproduksjon på gården. Var antallet hester høyere, tyder det på at hestene ble brukt til transport av varer og mennesker. Det gjaldt for eksempel mye gårdene i Østre Aker.

Moberg gikk gjennom folketellingen av 1801 for Vestre Aker. Tilhørerne var særlig overrasket over at brukerfamiliene var så små, 3-5 mennesker på de fleste gårdene, mens husmanns-plassene var barnerike. Ellers var aldersforskjellen mellom ektefellene svært stor begge veier. Det hang sammen med at enker giftet seg med yngre menn, som senere igjen giftet seg med yngre kvinner.

Finn Holden

TILLEGGSORD OM SAMUEL (HØYSEKKEN)

Vi fikk et brev fra Elizabeth Skjelsvik om Harald Samuelsen eller Høysekkken. Hun skriver at han bodde i en liten rød malt stue med veranda som ble revet etter Samuelsens død i 1972. Hun vedla en avisomtale fra Akersposten 1.9.72. Under overskriften "Samuel er død" skrev en nabo om hans liv:

Fra sin røde, gamle "Julestue" løp han på ski i krigsårene med tobakk og pakker til "gutta på skauen". Han var en ivrig skiløper og sportsmann i yngre år. og hans vegg var prydet av avisutklipp som viste hans bragder som bryter. En uheldig øks satte stopper for sporten hans...Gjerne tok han en jobb rundt i villaene, helst ute, - med muring, støping, maling eller stenarbeid. Han talte som visste han råd for alle praktiske problemer....Tid hadde altså Samuel nok av, og det var kanskje det som ved siden av hans spesielle charm, som gjorde at folk likte ham...Hans far var skolelærer til Sørkedalen og Lommedalen i første del av dette århundre. Fra ham hadde Samuel antagelig arvet både sin intelligens og sine kunnskaper, - iallfall hadde han et vokabular og en munnrapphet, som kunne imponere selv hans advokatvenner."

Elizabeth Skjelsvik gjør også oppmerksom på at Voksenkollseteren nå er vaktmesterbolig på Kongsseteren, ikke portnerbolig, slik det står i bladet, nr.3, s. 18.

REDAKTØRENS SPALTE

Vinderen historielag har nå virket i tre kvart år og fått ut en årgang av medlemsbladet. Vi setter fortsatt pris på henvendelser og brev til styret og redaksjonen med ønsker om stoff eller med kommentarer eller rettelser til artikler i medlemsbladet.

Vi har ønsket å intervju mennesker som har ting å berette om vår bydel. Dette kan komme inn i bladet som intervju eller utgjøre en del av innholdet i en artikkel. Det gjelder f.eks. artikkelen om A/S Holmenkollen skydsstation.

Dette nummeret er bl.a. et temanummer om jul i gamle dager. Vi synes at det første medlemsbladet som kommer ut i nærheten av en julehøytid, skal inneholde stoff om juleskikker. Vi håper imidlertid at vi neste år skal kunne servere stoff om julen i vår bydel.

Det er meningen at neste nummer skal komme ut i februar, før det ordinære årsmøtet. Det er tanken at vi da skal ta for oss forskjellige vinteraktiviteter i vår bydel og i Marka.

Hvis noen av medlemmene har stoff å komme med eller ideer om mennesker vi kan intervju eller be om stoff fra, bare ta kontakt med sekretæren eller redaktøren.

Finn Holden